

каталогу, що дозволяє при наявності спеціалізованих комп'ютерно-технологічних засобів у стислі строки створити онлайн-каталог і одночасно вирішити проблему отримання його страхової копії. Завдання розпізнавання та наступної структуризації інформації згідно з MARC-сумісними форматами, що дозволить розширити пошукові можливості каталогу, слід відкласти до розробки програмних засобів нових поколінь.

5. Завершився етап створення програмних систем, що орієнтувалися лише на автоматизацію бібліотечної технології. Навіть повний набір функцій (комплектування, каталогізація, обслуговування читачів тощо) і реальна, а не декларативна підтримка MARC-форматів і авторитетних записів сьогодні вже недостатні для визнання їх пер-

спективними. До нового покоління програмно-технологічних систем для бібліотек пред'являються вимоги щодо наявності в їх складі засобів семантичного аналізу текстів і творення нових знань.

Леонід КОСТЕНКО,
канд. техн. наук, керівник Центру
бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ;
Анатолій ЧЕКМАРЬОВ,
канд. екон. наук,
заст. генерального директора НБУВ;
Анатолій БРОВКІН,
канд. іст. наук, заст. генерального директора НБУВ;
Ірина ПАВЛУША,
канд. іст. наук, м. н. с. НБУВ

Бібліотечно-інформаційне забезпечення потреб науки. Стан. Основні завдання

Під такою назвою 22 травня у НБУВ відбувся семінар для керівників бібліотек науково-дослідних установ НАН України, розташованих у м. Києві. Головна мета заходу – проаналізувати зроблене, обмінятися набутим досвідом, обговорити проблеми та визначити шляхи подальшого удосконалення діяльності бібліотек на допомогу розвитку науки в Україні.

З доповіддю про сучасний стан і пріоритети в бібліотечно-інформаційному забезпеченні наукових досліджень НАН України виступила учений секретар Інформаційно-бібліотечної ради НАН України Т. Л. Кулаковська. Доповідачка наголосила на завданнях, поставлених перед НАН України на Загальних зборах Академії: створення інноваційної моделі розвитку науки як стратегічного державного курсу, напрацювання та практична реалізація принципово нових науково-технічних розробок, розвиток інноваційної інфраструктури, насамперед системи технопарків, які сьогодні функціонують на базі восьми науково-дослідних установ Академії, своєчасна підтримка принципово нових ідей, створення високотехнологічних та організація на їх основі виробництва наукоємної продукції. Йшлося і про співробітництво та координацію наукової роботи академічних установ і вищих навчальних закладів, створення спільних науково-освітніх комплексів, посилення уваги до забезпечення науковців патентною інформацією. Зазначалося, що Бюро відділення історії, філософії та права НАН України прийняло рішення про створення на базі веб-сайту НБУВ Інтернет-порталу з соціогуманітарних наук як складової порталу «Наука України». У виступі було детально проаналізовано стан роботи бібліотек держави у 2002 р., наголошено на ряді типових проблем у формуванні та використанні бібліотечно-інформаційних ресурсів, матеріально-технічному та кадровому забезпеченні бібліотек.

Сьогодні характерною ознакою діяльності бібліотек є посилення інформаційної функції, зміцнення позицій ряду бібліотек як інформаційних лідерів у певних галузях науки і регіональних методичних центрів у засвоєнні інформаційних електронних технологій. Тому цілком слушною, на думку Т. Л. Кулаковської, є пропозиція НБУВ про реорганізацію бібліотек НДУ в науково-інформаційні підрозділи з наданням їхнім працівникам статусу науково-інформаційних спеціалістів.

На завершення доповідачка поінформувала присутніх про роботу Інформаційно-бібліотечної ради НАНУ та інформаційно-бібліотечних рад установ. Зокрема наголошувалося на тому, що здійснювані заходи спрямовані на поширення світового досвіду інформаційного забезпечення дослідницької діяльності в умовах зростання обсягів інформації, підвищення цін на книжкову продукцію та скорочення фінансування; вивчалися можливості розширення видової структури фондів бібліотек та інтегрування ресурсів, збереження бібліотечних фондів і модернізації бібліотечних технологій, адаптації бібліотечних кадрів до роботи в нових умовах тощо. Особливе місце займало питання взаємодії у розробці спільних рішень зі створення єдиної інформаційної системи і впровадження нових технологій. Так, для забезпечення сумісності створюваних електронних ресурсів в НБУВ двічі на місяць організувалися робочі наради з фахівцями провідних бібліотек Києва, працівники бібліотек НДУ мали можливість відвідати міжнародний семінар ДПНТБ Росії «Автоматизовані бібліотечно-інформаційні технології: проекти і рішення», а також виїзне засідання «Школи ІРБІС» та ін.

Схвальну оцінку у доповіді отримала робота інформаційно-бібліотечних рад інститутів біохімії

ім. О. В. Палладіна НАН України, електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України та фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України.

Ряд повідомлень, з якими виступили фахівці НБУВ, присвячувалися проблемам формування бібліотечних фондів у сучасних економічних умовах. Аналізуючи стан використання бібліотеками різних джерел поповнення фондів, завідділу комплектування вітчизняною літературою Л. П. Карпова наголосила на необхідності надання установами Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського монографій НДУ для активізації книгообміну, інформування відділу комплектування про видавничу продукцію організацій, що виходить протягом поточного року.

Про стан передплати за валютні асигнування і складності міжнародного книгообміну, пов'язані з недофінансуванням, значними митними та поштовими тарифами, йшлося у виступах зав. сектору Р. Л. Красій та О. В. Полякової (відділ комплектування іноземною літературою). З перелічених причин в останні роки Бібліотека втратила понад 600 партнерів з книгообміну. Зведений показник надходжень до Бібліотек іноземної літератури, підготовлений НБУВ, певною мірою допоможе в отриманні на місцях інформації про поповнення фондів зарубіжними виданнями.

Зацікавленість учасників семінару викликав виступ керівника Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ, канд. техн. наук Л. Й. Костенка. Наголошуючи на тому, що на сучасному етапі подолання проблем, пов'язаних з поповненням фондів бібліотек, залежить від таких факторів, як добра воля до корпоративної співпраці та створення електронної бібліотеки, доповідач детально зупинився на можливостях очолюваного ним Центру. Так, НБУВ планує перевести на компакт-диски електронний каталог Бібліотеки (понад 200 тис. записів) і забезпечити ними бібліотеки НДУ, надати для користування електронну бібліотеку, зокрема, тексти авторефератів дисертацій. Л. Й. Костенко поінформував присутніх, що зараз на стадії міжвідомчого узгодження знаходиться «Положення про електронні наукові фахові видання». Після прийняття цього документа наукові статті, підготовлені в електронному вигляді, розглядатимуться як наукова публікація, що враховуватиметься ВАК України (при захисті дисертаційних робіт, отриманні наукових ступенів тощо). Завдання інтегрування таких документів з метою збереження та надання доступу до них широких кіл наукової спільноти покладатиметься на Центр бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ. Сьогодні співпраця Центру з бібліотеками має спрямовуватися на створення єдиної електронної картотеки праць співробітників наукових установ. Виступ викликав багато запитань щодо програмного забезпечення, можливостей придбання Центром для бібліотек програм, зокрема «Бібліотека-5», конвертації електронних каталогів бібліотек. У відповідях зазначалося, що недоцільно витратити кошти на придбання програм, якщо кожна бібліотека НДУ може отримати безкоштовно демоверсію програми ІРБІС, яка дозволяє створювати власний електронний продукт і

працювати в глобальній мережі Інтернет; що ж до електронної інформації, створеної у ряді установ на базі програм «Бібліотека», то вона може бути конвертованою у Центрі.

Про організацію, проблеми та можливості обслуговування користувачів бібліотек по МБА та ММБА присутні отримали інформацію з виступів заввідділу абонементів НБУВ В. М. Чупріної та зав. сектору відділу Л. Л. Віткіної. Зазначалося, що прийнято «Положення про систему міжбібліотечного абонементу і доставляння документів держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав» і «Правила функціонування системи МБА і доставляння документів держав-учасниць СНД». Мета цих документів – гарантоване надання та отримання документів, котрі зберігаються у фондах бібліотек і органів інформації держав-учасниць в інтересах розвитку їх наукового, технічного та культурного потенціалу. Передбачається, що механізм реалізації цих документів буде обговорений фахівцями у цьому році під час роботи десятої міжнародної конференції «Крим-2003» «Бібліотеки і асоціації у світі, що змінюється: нові технології і нові форми співробітництва». На даний час замовлення ММБА своєчасно виконують партнери НБУВ з Мінська, Москви та Новосибірська. Наголошувалося, що термінове замовлення літератури доцільно здійснювати через НБУВ.

Динаміка змін і основні чинники розвитку кадрового забезпечення бібліотек розглядалися у виступі н. с. відділу бібліотекознавства Н. І. Смаглової. Наводилися дані анкетування керівників бібліотек і вивчення планово-звітної документації. Незважаючи на те, що порівняно з 80-ми роками мережа зросла на 15 бібліотек, сукупний штат бібліотек НДУ за цей період скоротився на третину, удвічі зменшилася середня кількість працівників, що припадає на одну бібліотеку. Сьогодні це 2 працівники. Зберігається тенденція до збільшення кількості бібліотек (30%) з одним штатним працівником. Анкетування підтвердило наявність негативних явищ – зменшення числа фахівців зі спеціальною освітою, відсутність резерву, оскільки найбільш змінюваною групою кадрів бібліотек є працівники зі стажем до 5 та від 5 до 10 років. Триворожним є факт низької забезпеченості колективів фаховими виданнями. За даними анкетування, 40% бібліотек не мають фахової періодики, тільки сім бібліотек мають можливість отримувати відповідну інформацію з мережі Інтернет. Результати анкетування засвідчили послаблення уваги більшості керівників до роботи з професіоналізації кадрів. Здійснене дослідження дозволило уточнити кадрову ситуацію, вивчити ефективність методичного впливу НБУВ, рівень професіоналізму бібліотечних колективів і їхніх керівників, визначити потреби бібліотек у співпраці з НБУВ, зокрема уточнити ділянки активної та бажаної співпраці.

Як наголосила доповідачка, більшість керівників бібліотек переконані у необхідності зміни статусу бібліотек, підвищенні професіоналізму колективів, розвитку співпраці, відчутною залишається психологічна неготовність до взаємодії на новій основі – інтегру-

ванні у розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів, аналітичній і дослідницькій праці, запровадженні електронних інформаційних технологій. Так, готовність до співпраці з НБУВ у науково-дослідній роботі підтвердили 18% респондентів, на участь у роботі комісії з розробки спільних рішень погодилися 30%, надати свої бібліотеки як бази занять з підвищення кваліфікації – 20% керівників бібліотек. На етапі, коли активно дискутуються питання збереження бібліотечних колективів і підвищення оплати праці, обов'язок керівника кожної бібліотеки – забезпечити інтенсивну працю колективу, збільшити частку аналітичної та дослідної роботи. Реально реалізувати ці завдання сьогодні можливо через запровадження нових інформаційних технологій, створення власної електронної продукції, дослідження історії своєї бібліотеки, участь в роботі щорічної міжнародної конференції НБУВ та інших фахових заходах.

Свідченням цього став черговий огляд нових надходжень фахової літератури, здійснений н. с. відділу бібліотекознавства С. М. Масловською.

Зацікавлена розмова фахівців-практиків і науковців відбулася під час засідання круглого столу на тему «Історія бібліотек науково-дослідних установ НАН України». Вела засідання н. с. відділу бібліотекознавства Г. І. Солоїденко, яка поінформувала присутніх про те, що у рамках святкування 85-річчя НАН України та НБУВ Бібліотека планує проведення міжнародної наукової конференції та видання низки наукових праць, у тому числі за участю колективів бібліотек – тематичного збірника статей «Історія бібліотек НДУ НАН України». Ведуча розповіла про основні вимоги до статей збірника, запросила до обміну досвідом роботи з вивчення особливо цінних частин книжкових фондів, дослідження історії та розвитку своїх бібліотек завідувачів бібліотек інститутів літератури ім. Т. Г. Шев-

ченка НАН України – Т. В. Посудневську, фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України – С. М. Науменко, археології НАН України – В. А. Колеснікову, та зав. бібліотеки Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України – Л. О. Ісакову.

На думку присутніх, для дослідницької роботи, що розпочинають бібліотеки НДУ НАНУ, практичну користь матимуть поради, викладені у консультації з методології підготовки матеріалів до збірника, яку надала канд. іст. наук, с. н. с. відділу бібліотекознавства НБУВ О. В. Воскобойнікова-Гузєва. Зазначалося, що під час цієї роботи необхідно вирішити ряд завдань: дослідити історію заснування бібліотеки, розглянути вплив загальнобібліотечної політики та інших об'єктивних чинників на заснування та розвиток всієї установи; визначити основні тенденції формування фондів та системи обслуговування бібліотеки, напрями інформаційної, дослідної роботи, досвід міжнародного співробітництва; простежити походження та частку приватних колекцій, комплексів рукописних книг та архівних документів, взаємозв'язки між ними. Наголошувалося на необхідності активного використання для дослідження архівних джерел як власних установ, так і з фондів Інституту рукопису та Інституту архівознавства НБУВ.

Семинар отримав позитивну оцінку його учасників. Зокрема відзначалися інформаційна насиченість доповідей і повідомлень, корисність обміну досвідом, встановлення професійних контактів і визначення шляхів взаємодії бібліотек мережі НАН України в практичній і дослідній роботі.

*Наталія СМАГЛОВА,
н. с. НБУВ*

Новини міжнародного співробітництва

Створення некомерційного партнерства «Бібліотечна Асамблея Євразії»

10 квітня 2003 року в Російській державній бібліотеці відбулось засідання Координаційного Бюро Бібліотечної Асамблеї Євразії (БАЄ), на якому було прийнято рішення про зміни організаційно-правової основи Асамблеї та приведення її у відповідність з новим законодавством країн-учасниць СНД.

На установчих зборах одноставно був прийнятий Статут та затверджено рішення про створення некомерційного партнерства (НП) «Бібліотечна Асамблея Євразії» (до 2003 р. БАЄ була Міжнародним союзом громадських об'єднань). Засновниками НП «БАЄ» виступили національні бібліотеки країн-учасниць СНД: Російська державна бібліотека, Російська національна бібліотека, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна бібліотека Білорусі, На-

ціональна бібліотека Республіки Казахстан, Національна бібліотека республіки Киргизстан, Азербайджанська державна бібліотека ім. М. Ф. Ахундова, Національна бібліотека Республіки Молдова. Новостворене НП «БАЄ» сприятиме тіснішому та дієвішому співробітництву національних бібліотек та всього бібліотечного співтовариства для вирішення спільних проблем розвитку культури та становлення єдиного бібліотечно-інформаційного простору.

Інформацію підготовлено відділом бібліотекознавства НБУВ за матеріалами веб-сайтів національних бібліотек світу та міжнародних фахових організацій.